

OHTO MANNINEN

SUOMI, NEUVOSTOLIITTO JA KYLMÄ SOTA

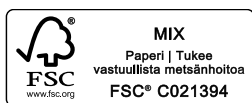
DOCENDO

OHTO MANNINEN

**SUOMI,
NEUVOSTOLIITTO
JA KYLMÄ SOTA**

DOCENDO

Ensimmäinen painos

© Ohto Manninen ja Docendo 2026

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Kansi: Matti Vartiala

Etukannen kuva: Voutilainen, Erkki/Museovirasto

Takakannen kuva: Valtonen, Rudolf/Museovirasto

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-850-598-3

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@docendo.fi

Sisällys

Kylmän sodan tutkimisesta _____	5
1 Suomi sotien jälkeen _____	9
Liittoutuneet valvovat etujaan _____	11
Suojeluskuntien lakkauttaminen _____	21
Historian valkoisia kohtia _____	26
Mannerheimin linja 1945 _____	30
Pariisin rauhan luonnokset tiukkaa tiukemmat _____	37
Kohti YYA-sopimusta _____	43
Molotohvi Stalin _____	58
Mannerheimin ”eläkevuodet” _____	60
Yrjö Leino, kaappaushanke ja Berijan tuho _____	65
”Pettureita” ja politiikan tekijöitä – vakoilujohtajien kohtaloita _____	75
Neuvostoliiton heikennetty etuvartio – Moskovan näkemyksiä Suomen puolustamisesta 2. maailmansodan jälkeen _____	81
Porkkala _____	88
Virka-apua yöpakkasilla 1958 _____	93
Neuvostoliiton ulkopoliittikka ja Suomi 1956–1962 _____	96
Kysymys sotilaallisista konsultaatioista _____	108
Kysymys yhteisistä sotaharjoituksista _____	124

2 Kylmä sota	129
Humanitaarin kuolema –	
Raoul Wallenbergin viimeiset vuodet	131
Korean sodan sosialistiset suojelusenkelit	142
Neuvosto-Migien Puistotie –	
Ensimmäinen suihkukoneiden sota	
kokeilukenttänä	159
Puolueen, kansan vai sotapäällikön voitto?	
Marsalkka Zhukovin mutkikas tie	
Moskovan Maneesiaukiolle	174
Rokossowskin on lähdettävä! Puolan	
kansanarmeijan ”vapautuminen”	
Varsovan liiton osaksi 1956	188
Unkarin murhenäytelmä 1956	197
Kun Anatoli Golitzyn Helsingistä loikkasi –	
KGB:n tilanteen virallinen selvitys 1962	214
Neuvostolaivaston sotaharjoituksen	
peruminen Bermudan saarilla	223
Lisäpöytäkirjapolitiikkaa	232
Politbyroo ja Katyn	241
Stalinin rehabilitointi?	252
Rehdit kommunistit vastakkain –	
NKP:n yritys estää Hruštševin	
muistelmien julkaiseminen	260
Mathias Rustin uskomaton lento 1987 –	
Rauhan kyyhkynen vai länsivaltain koepallo	272

Kylmän sodan tutkimisesta

Toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet olivat pääpiirteissään Neuvostoliiton ja liittoutuneiden länsivaltojen kamppailua vaikutusvallasta Varsovan liiton ja NATOn välillä. Aikakauteen sisältyi kriisejä Itä-Euroopan sisällä ja kriisejä Aasiassa, Afrikassa ja Amerikassa.

Neuvostoliitto ponnisteli Stalinin kuoleman jälkeen henkilöiltään vaihtelevan politbyroon ja vaikuttavimmin pääsihteeri Hrushtshovin voimin vaikutusvallan säilyttämiseksi niin sanotun itäblokin sisällä. Kylmän sodan aikana vaikutusvaltaa jouduttiin vahvistamaan Puolassa, Unkarissa ja Tšekkoslovakiassa sekä Kuubassa asti. Samaan aikaan neuvostojohdo joutui setvimään puoluejohdon ”korrektiutta” sisäisissä tutkimuksissa.

Suomi oppi sopeutumaan ”karhun naapurina” elämiseen ja rauhansopimusehtojen täyttämisen jälkeen rinnakkais- eloon Stalinin ja häntä seuranneiden neuvostojohdajien kanssa. Elettiin kulttuuriyhteistyön aikaa ja varovaisesti välteltiin ”konsultaatioita” puolustusvoimien suhteissa.

Omat tutkimukseni alkoivat Suomen aseman vakiintumisesta ja ulottuivat – itään suuntautuneiden arkistomatkojen ansiosta – myös Neuvostoliiton ja sen valtapiirin sisäisiin ongelmiin. Lähdeaineistoa rajoitti Suomessa ”salais- sia” ulkoasioita ja sotilasasioita koskenut 50 vuoden raja. Niinpä tässä teoksessa on turvauduttu muistelmiin, uutisiin

ja lehtimiesten sekä radiotoimittajien saamiin haastattelutietoihin, kriittisesti tarkasteltuina. Venäläisten aineistojen osalta ratkaiseva käänne oli kommunistipuolueen johtoryhmän elokuussa 1991 tekemä kaappausyritys ”putsh”. Sen jälkeen avattiin runsaasti asiakirjoja kommunistiseen puolueeseen kohdistuneen oikeudenkäynnin todistusaineistoksi.

Tampereen yliopistossa 1990-luvulla johtamani NKP ja Suomi -projektin puitteissa tutkimme Moskovassa Iljinkakadun ”uudempaa puoluearkistoa”. Siellä emme silloin päässeet 1950-lukua lähemmäksi. Myös Suomen ja Venäjän ulkoministeriöiden yhteisen julkaisuprojektin puitteissa vuosituhannen vaihteessa aineistoa saatiin vain 50-luvulle asti.

Neuvostoliiton hajottua tiedemiehet ja sotilaat alkoivat julkaista kirjoissa ja artikkeleissa – muun muassa sikäläisessä sotilasaikakauslehdessä – kokemuksiaan, muistelmiaan ja asiakirjojakin. Aluksi kyseessä oli toisen maailmansodan aika, sittemmin tulivat muun muassa Unkarin, Tšekkoslovakian ja Kuuban asiat. Kirjoittajissa oli jopa tiedustelujohtajia. Julkaistiin myös agenttibiografioita, tosin lähinnä kai muutenkin ”paljastuneista”. Historiatieteellisissä aikakirjoissa kritisoitiin neuvostoaajan, lähinnä NKP:n toimintoja. Myös Puolassa ja Bulgariassa julkaistiin dokumentteja, jotka valaisivat Unkarin ja Tšekkoslovakian kriisejä.

Omat muistikuvani sanomalehtien, yleisradion ja television uutisista houkuttelivat hankkimaan tutkimusmateriaalista lisätietoa. Näihin muistoihin sisältyivät radio-uutiset kardinaali Mindszentyn kohtalosta 1956 ja Lieko Zachovalován raportit Prahan keväästä 1968.

Aktiivisten arkistotutkimusteni tärkeä virike oli kenraali-eversti Volkogonov, joka 1988 osallistui sotahistoriasymposiumiin Suomessa. Hän tutki erityisesti Stalinin aikaa. Erään arkistomatkan aikana kävin kahvilla Moskovan

länsipuolella internaatissa, jossa hän oli hoidettavana. Sittemmin hän haki parannusta Yhdysvalloista ja luovutti Kongressin kirjastolle laajan lähdekopiokokoelmansa. Sitä sittemmin tutkiessani oli paikalla tuttuja venäläiskollegoita, joilla ei kotimaassaan ollut pääsyä vastaavaan aineistoon.

Kuinka kauan kestää kamelin tulo Kaukoidästä Moskovaan? – Ei voi vastata: syödään matkalla.

1

**SUOMI
SOTIEN
JÄLKEEN**

Liittoutuneet valvovat etujaan

Koko toisen maailmansodan loppuajan 1941–1945 Neuvostoliiton, Englannin ja Yhdysvaltain keskinäinen kyräily vaikutti sodan päämäärien määrittelyyn. Länsivaltojen johtomiehet epäilivät Neuvostoliiton edelleen pyrkivän suurvallalle tyypillisiin aluelaajennuksiin ja myös sosialismin levittämiseen ja maailmanvallankumoukseen.

Stalin otti herkästi huomioon länsivaltojen mielipiteen, vaikka Churchill ja Roosevelt eivät esittäneetkään voimakkaita kieltoja tai vaatimuksia. Stalin lakkautti muun muassa vallankumouksen viennin symbolin Kominternin. Saattaa olla, että Stalin luotti tiedustelupalvelunsa länsivaltojen mielipiteestä antamaan kuvaan. Toisaalta Stalin myös itiesi parhaiten armeijan ja kansantalouden kärsimien tappioiden suuruuden ja Neuvostoliiton heikentymisen.

Neuvostoliiton ulkoministeriössä tehtiin sodan päättämisen varalta valmisteluja jo varsin varhain. Vuoden 1942 alussa asetettiin Molotovin johdolla komitea, jonka tehtävänä oli valmistella sodan päättymistä, jolloin Neuvostoliittoa vastassa olisi kapitalististen maiden yhtenäinen rintama.

Vuoden 1943 loppupuoliskolla asetettiin peräti kolme komiteaa: entisen USA:n suurlähettilään, varaulkoministeri M. Litvinovin komitea valmistelemaan rauhanneuvotteluja, entisen puolustusministerin K. Voroshilovin komitea valmistelemaan antautumisehtoja ja entisen

Lontoon-suurlähettilään, varaulkoministeri I. Maiskin komitea valmistelemaan sotakorvauskysymystä.

Sotakorvaukset

Komiteat laativat muistioita, jotka valaisevat Neuvostoliiton päämääriä, joskin Stalinin lopullinen ratkaisu asiakirjoista puuttuu. Erittäin kiinnostava on Maiskin 11.1.1944 Molotoville esittämä muistio sodan päämääristä. Sen tärkeyttä korostaa se, että se on yksi harvoista tunnetuista Neuvostoliiton ulkopolitiikkaa valaisevista suunnitelmista, jotka on laadittu sisäiseen käyttöön eikä ulkomaita varten. Silloisen tilanteen tietäen on oletettava, että Maiski ei olisi uskaltanut esittää Stalinille ja Molotoville täysin vierasta ohjelmaa.

Sodan lopputuloksen olisi Maiskin mukaan taattava Neuvostoliitolle edulliset strategiset rajat sekä lähtökohdat, joiden avulla Neuvostoliiton mahti kasvaisi kymmenessä vuodessa niin suureksi, ettei sen tarvitsisi Euroopassa ja Aasiassa pelätä hyökkäystä minkään suurvallan tai suurvaltaryhmän taholta. Manner-Eurooppa muuttuisi sosialistiseksi 30–50 vuodessa. Maiski muistutti, että näiden päämäärien edistymistä voisi häiritä proletaarisen vallankumouksen syntyminen Euroopassa heti sodan jälkeen, koska liittoutuneiden valtojen välit heikkenisivät tuossa tilanteessa ratkaisevasti. Vallankumouksen onnistuessa taas kaikki laskelmat olisi uusittava!

Neuvostoliiton tavoitteisiin kuului heti vuodesta 1941 alkaen myös vihollismaiden hallitusten muuttaminen. Maiski arvioi, että demokraattisen hallinnon luomiseksi eräisiin maihin, muun muassa Suomeen, tarvittaisiin ulkovaltojen puuttumista asiaan. Vahva demokratia oli määrä luoda kansanrintaman hengessä, siis niin sanottujen edistyksellisten voimien ja kommunistien yhteistyöllä. Asiaan

kuului myös vihollishallituksia tukevien järjestöjen lamaanuttaminen. Muun muassa Suomen osalta oli jo 1943 suunnitelmassa suojeluskuntalaisten internointi.

Liittoutuneet vallat päättivät, lähinnä Yhdysvaltain ehdotuksesta, että Saksalta ja sen satelliiteilta vaadittaisiin ehdotonta antautumista. Kyseenalaista kuitenkin oli, luetaisiinko sotansa erillisyyttä korostava Suomikin Saksan satelliitiksi. Ulkoasiainkansankomissariaatissa länsivaltoja varten laadituissa perusteluissa todettiin, että puhuminen ehdottomasta antautumisesta heikentäisi Suomen ja Romanian halukkuutta irrottautua sodasta. Yleensäkin vihollisten vastarinta-asennetta heikentäisi, mikäli konkreettisia rauhanehtoja voitaisiin yksilöidä maasta riippuen.

Rajakysymyksissä Neuvostoliiton minimimitavoitteeksi vakiintui vuoden 1941 raja, minkä lisäksi tuli saada Petsamo sekä alueita Sahalinilta ja Kuriileilta. Tavoitteina olivat maa- ja merirajojen turvallisuuden takaaminen ja liikenneyhteyksien saaminen vapaiksi. Itämeren ja Mustanmeren tilanne ei saisi jäädä entiselleen. Jo Edenille joulukuussa 1941 esitetyssä lisäpöytäkirjaehdotuksessa puhuttiin ”kiinnostuneiden valtojen” kontrollista Tanskan salmissa.

Pohjoinen liitto eli Pohjoismainen puolustusliitto oli länsivaltojen ja Neuvostoliiton keskusteluissa esillä jo keväästä 1941 lähtien. Neuvostoliiton intressissä eivät olleet pienempien valtioiden solminat liitot. Niinpä se pyrki siirtämään niitä koskevaa keskustelua tuonnemmaksiksi. Skandinavian federaatio voisi heikentää Neuvostoliiton mahdollisuuksia vaikuttaa Itämeren suun salmien käyttöön.

Yleisesti lähdettiin siitä, että Skandinavian maiden rajoihin ei sodan päätyttyä tulisi suuria muutoksia. Tanskan tosin ajateltiin voivan vaatia Saksalta vuoden 1864 rajoja. Islanti ei haluaisi enää kuulua Tanskaan, vaan se pysyisi sodankin jälkeen faktisesti Yhdysvaltain dominiona eikä Neuvostoliitolla olisi tilaisuutta puuttua asiaan.

Neuvostoliiton ulkoasiain kansankomissariaatissa arvioitiin, että Englanti ja Yhdysvallat haluaisivat tukikohtia Norjan Atlantin-rannikolta. Tällainen olisi yritettävä estää, mutta mikäli tämä ei onnistuisi, olisi pyrittävä sellaiseen kompromissiin, että myös Neuvostoliitto saisi sieltä tukikohtia.

Länsivaltojen suhtautuminen Suomen kysymykseen huolestutti Neuvostoliittoa pysyvästi. Litvinovin komitea puolusteli 9.9.1943 Molotoville ottaneensa Suomen käsittelynsä, koska voisi käydä niin, että suomalaiset kutsuisivat Englannin ja Yhdysvallat miehittämään itseään. Kohta tämän jälkeen Neuvostoliitto vaati 25.9.1943 Englantia heti lopettamaan epäillyn kontaktin Suomeen. Lokakuussa 1943, ennen liittoutuneiden Moskovan ja Teheranin kokouksia, Lozovski katsoi Suomen kysymyksen yhdeksi tärkeimmistä ongelmista Neuvostoliiton sekä Englannin ja USA:n keskinäisissä suhteissa. Suomi näet tiesi hänen mukaansa saavansa sodan loputtua USA:lta voimakasta tukea – vastaavaan tapaan kuin Jugoslavia ja Tšekkoslovakia – ja saattoi toivoa, ettei sille esitettäisi vaatimusta ehdottomasta antautumisesta. Oli siis odotettavissa, että Neuvostoliitto ei saisikaan pitää Suomea puhtaasti omana ongelmanaan.

Teheranin kokouksessa joulukuussa 1943 tunnustettiin, että Suomen kysymys kuului lähinnä Neuvostoliiton ratkaistaviin, mutta tämä ei muuttanut sitä, että länsimaat tässäkin suhteessa edelleen tarkkailivat Neuvostoliiton toimia.

Suomen kysymyksen erillISRatkaisu

Näytti kuitenkin mahdolliselta saada Suomi pois sodasta neuvotteluin. Uusi kontakti Suomeen avattiin Tukholman kautta 30.11.1943. Stalin tavoitteli rauhansopimusta – eikä pelkkää aselepo- tai antautumisdokumenttia – Suomen

kanssa, ennen kuin sota olisi niin pitkällä, että länsivallat voisivat puuttua asiaan.

Stalin käytti Suomeen sekä diplomatiaa että sotilaallista pelotetta. Suomalaisille ei puhuttu antautumisesta ja tunnustelujen aikana lupailtiin, että Neuvostoliitto luopuisi Hangon tukikohdasta. Suomelta vielä eräissä tammikuun 1944 kaavailuissa edellytettyä pitkäaikaista avunantosopimusta siihen liittyvine tukikohtineen ei otettu puheeksi.

Huhtikuussa 1944, kun oli varmistunut, että Suomen eduskunta tulisi selkeästi hylkäämään Neuvostoliiton rauhanehdot, ulkoministeri Molotov ilmoitti 10.4. lännelle, että Suomea olisi kohdeltava kuten Saksan satelliitteja, mikä siis tarkoitti ehdottoman antautumisen vaatimusta. Stalin oli nyt päättänyt, että Suomi oli otettava haltuun asevoimin. Suomen armeija oli lyötävä maavoimien suurhyökkäyksellä Karjalan kannaksella ja Aunuksen Karjalassa. Karjalan rintama etenisi Sortavalan tasalle ja Leningradin rintama Viipurin länsipuolelle ja Lappeenrantaan. Näin luotaisiin mahdollisuus edetä Suomen tärkeimpiin asutuskeskuksiin, muun muassa Helsinkiin. Stalin uskoi selvästikin, että Suomen puolustus ja poliittinen vastarinta luhistuisivat, kun Suomen kenttäarmeija lyötäisiin.

Suurhyökkäys Suomea vastaan alkoi 9.–10.6.1944, kohta länsivaltain aloitettua Normandian maihinnousun. Eteneminen näytti aluksi sujuvan suunnitelmien mukaan. Viipuri vallattiin 20.6.1944, aikataulun mukaisesti, joskin käsketty Suomen armeijan päävoimien tuhoaminen jäi toteutumatta. Leningradin rintaman joukot saivat nyt käskyn tuhota Suomen armeijan Viipurin ja Kymijoen välisellä alueella sekä valmistautua sitten etenemään Suomen sisäosiin sekä Helsinkiin.

Ehdoton antautuminen

Neuvostoliitto piti nyt kiinni ehdottoman antautumisen vaatimuksesta. Suomen hallitus tiedusteli Tukholman kautta rauhanmahdollisuutta. Tiedusteltuaan asiaa Moskovasta Neuvostoliiton suurlähettiläs, Madame Kollontay ilmoitti 23.6. Tukholmassa, että Neuvostoliitto edellytti Suomen virallisesti ilmoittavan antautuvansa ja pyytävänsä rauhaa Neuvostoliitolta. Antautumiseen Suomen hallituksella ei ollut vielä valmiutta, vaikka suunniteltujen antautumisehtojen ankaruutta ei tarkkaan tunnettukaan. Tuossa vaiheessa antautumisvaatimus lujitti suomalaisten vastarintatahtoa, mitä liittoutuneiden pohdinnoissa oli osattukin uumoilla, ja helpotti suomalaisten sitoutumista taistelemaan Saksan rinnalla, mikä tapahtui presidentti Risto Rytin henkilökohtaisella sitoumuksella 26.6.1944.

Heinäkuussa Suomen armeijan onnistui pysäyttää puna-armeijan hyökkäys. Stalin keskeytti ensin hyökkäyksen Viipurin suunnalla, ja Madame Kollontay saattoi samaan aikaan, 12.7., ruotsalaisten välityksellä suomalaisten tietoon, että ehdottoman antautumisen vaatimus oli johtunut hänen väärinkäsityksestään. Ei ole tiedossa, millaisen ohjeen Kollontay oli tässä saanut Moskovasta, mutta sittemmin ilmeni, että Stalin todella oli taas valmis neuvottelurauhaan. Molotov selittikin aselevon jälkeen 9.9. länsivaltojen edustajille, että Suomeen ei voinut soveltaa ehdottoman antautumisen vaatimusta.

Myös syyskuussa 1944 Neuvostoliitto olisi halunnut jo varmistaa Suomen tilanteen lopullisella rauhansopimuksella. Molotov ilmoitti, että Neuvostoliitto halusi tehdä Suomen kanssa oikean rauhan, mutta Englanti katsoi tämän yleisen linjan vastaiseksi. Tämän jälkeen aselepoehdoin päätettiin yhdistää rauhanehdot nimellä ”väliaikaiset rauhanehdot”, joihin oli jo 1943 laadituissa kaavailuissa varauduttukin.

Väliaikainen rauhansopimus, länsikielillä aseleposopimus, allekirjoitettiin 19.9. Moskovassa Suomen ja liittoutuneiden valtojen välillä. Siinä Neuvostoliitto sai aiemmat vaatimuksensa läpi ja onnistui vielä lisäämään poliittista otettaan Suomesta muuttamalla sotilastukikohtansa Helsingin liepeille Porkkalaan (Hangon sijasta). Tässä kuvastuu sama ajattelu kuin Stalinin talvisodan jälkeen esittämissä puolusteluissa Helsingin saamisesta puristukseen kahdesta suunnasta. Toki on muistettava, että Porkkalan kohta saattoi sotatilanteen kannalta muutenkin tuntua käyttökelpoisemmalta kuin Hanko, sillä Suomenlahti oli edelleen tukittu Porkkalan-Naissaaren kohdalta lujasti sukellusveneverkoin ja miinoituksin.

Etupiiriraja täsmentyy

Liittoutuneiden valtojen keskinäiset neuvottelut Euroopan kohtalosta etenivät hitaasti. Ei oltu varmoja, olisiko Saksa jaettava useisiin valtioihin vai vain muuten heikennettävä. Syksyllä 1944 Neuvostoliiton ulkoasiain kansankomissariaatissa syntyi – tällä kertaa M. Litvinovin johdolla – muistio turvallisuuspiirien jaosta. Sen mukaan Suomi olisi Ruotsin, Puolan, Unkarin, Tšekkoslovakian, Romanian, Balkanin slaavilaisten maiden (Bulgaria, Jugoslavia) ja Turkin ohella kuulunut Neuvostoliiton piiriin. Tämän ja Englannin turvallisuusvyöhykkeen välille olisi jäänyt neutraali vyöhyke, johon olisivat kuuluneet Norja, Tanska, Saksa, Itävalta ja Italia. Tämä sodan jälkeen toteutuneeseen tilanteeseen verrattuna optimistinen näkemys pohjautui osittain ajatukseen, että Yhdysvaltain vaikutus eliminoidaisiin Euroopasta. Litvinovin kaavailu oli maksimiohjelma eikä sitä voitu täysin toteuttaa sodanjälkeisessä Euroopassa.

Talven 1944–1945 aikana Neuvostoliiton optimismi kasvoi Pohjolan suunnalla, kun Suomi oli saatu vihollisten joukosta. Neuvostoliitto oli jo vuodesta 1942 alkaen painostanut Ruotsia neutraliteettirikkomusten takia. Lokakuussa 1944 kaavailtiin Moskovassa jo Ruotsin saattamista näiden rikkomusten takia englantilais-neuvostoliittolais-amerikkalaisen kontrollikomission valvontaan, mikä olisi parantanut mahdollisuuksia saada Ruotsin talous liittoutuneiden käyttöön.

Neuvostoliiton aloitettua hyökkäyksen Saksan joukkojen lyömiseksi Pohjois-Norjassa aluelaajennuksia alettiin kaavalla Norjankin suunnalla. Lähinnä kiinnostivat kaivokset ja tukikohdat. Molotov vaati 12.11.1944 Huippuvuorten siirtämistä Norjan suvereniteetista yhteisomistukseen ja Karhusaarten siirtämistä venäläisille.

Tammikuussa 1945 Neuvostoliiton asevoimien edustajat katsoivat, että Norjan pohjoisosasta pitäisi liittää aluetta Neuvostoliittoon, ainakin vuokralle. Päämääränä oli saada Varangerniemi ja Varangervuono tukikohta-alueeksi. Kesällä 1945 Euroopan sodan jo päätyttyä nämä tukikohdat kaavailtiin saatavan puolustussopimuksen kautta. Samantyyppistä asevoimien halua toimia varman päälle näyttäisi olleen siinä, että Neuvostoliitto viivytteli pitkään sodan loppuvaiheissa miehittämänsä Bornholmin saaren palauttamista Tanskalle. Neuvostoliiton laivastoviranomaiset esittivät, että ”meidän on saatava Suomelta Ahvenanmaan saaret ja Jussarön ja Russarön saaret”.

Varaulkoministeri Litvinovin 11.1.1945 kirjoittamassa uudessa muistiossa Neuvostoliiton vaikutuspiiriin oli enimmillään määrä sisältyä Suomen lisäksi myös Norja ja Ruotsi, kun taas neutraaliin alueeseen tulisivat kuulumaan muun muassa Tanska, Saksa ja Itävalta. Englannin tosin todettiin pyrkivän levittämään piirinsä Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan.

Varaulkoministeri Maiskin vuoden 1944 alussa kirjaama näkemys oli, että Saksassa ei vielä syntyisi proletaarista vallankumousta. Näin ollen oli tyydyttävä siihen, että Neuvostoliitto muodostuisi demokraattisten voimien veto-voimakeskukseksi. Kun jokin voitettu valtio osoittautuisi siirtyvän Neuvostoliiton linjoille, sitä olisi ryhdyttävä tukemaan. Tätä noudattaen Stalin jo Potsdamin neuvotteluissa alkoi vähentää omaan etupiiriinsä päätyneiden valtojen, muun muassa Suomen, puristamista. Hän oli puolustuksellinen ja varmisteli etupiirirajaa.

Toisen maailmansodan päättyessä 1945 tilanne oli Neuvostoliiton kannalta lännen suurvaltoihin nähden entisestään heikentynyt. Yhdysvalloilla oli hallussaan atomipommi. Elokuussa 1945 Litvinovin johdolla Suomea varten laaditussa rauhansopimusehdotuksessa oli vielä ajatuksena, että Suomeen kohdistuvia sotilaallisia pykälää ja maan ”demokratisointiin” tähtääviä säännöksiä tiukennettaisiin ja että sopimuksen toteutumista jäisi vielä muutamaksi, enintään kolmeksi vuodeksi valvomaan erityinen tarkkailukomitea. Jo ehdotusta laadittaessa oli jätetty pois uudet aluevaatimukset.

Muun muassa Suomen hallituksen sodan aikana ennakkoima liittoutuneiden valtojen välien rikkoutuminen toteutui maailmansodan päättyessä, mutta se oli vähittäistä. Kumpikin voimaryhmä etsi kauan linjaansa ja koetteli voimaansa. Neuvostoliiton johto katsoi taktisesti edullisemmaksi pitää jo syyskuussa 1945 liittoutuneiden neuvottelujen alkaessa kiinni Suomen välirauhansopimuksen sisällöstä, jolloin länsimaatkaan eivät pääsisi muutoksia ehdottamaan.

Kylmä sota aiheutti tilanteen jähmettymisen liittoutuneiden välillä. Neuvostoliiton oli tyydyttävä miehittämiinsä alueihin ja Suomen suhteen oli alettava – taas Molotovin sanoin – pitkän tien linja. Rauhansopimusten viivästyessä

Neuvostoliitto pääsi kuitenkin valvontakomission kautta tarkkailemaan Suomen sisäpolitiikkaa ja saattoi painostamalla saada toteutetuksi asioita, joita oli ajateltu sisällytettäväksi rauhansopimukseen.

Kylmän sodan vaikuttavia hetkiä

Toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet olivat itä- ja länsiblokin välien kylmenemisen aikaa. Suomi oppi sopeutumaan ”karhun naapurina” elämiseen ja rauhansopimusehtojen täyttämisen jälkeen rinnakkaiseloon Stalinin ja häntä seuraavien neuvostojohtajien kanssa. Puolustusvoimien suhteissa välteltiin varovaisesti Neuvostoliiton ”konsultaatioita”.

Neuvostoliitto ponnisteli Stalinin kuoleman jälkeen säilyttääkseen vaikutusvaltansa itäblokin sisällä ja aina Kuubassa saakka. Samaan aikaan neuvostojohto selvitteli puoluejohdon ”korrektiutta” sisäisissä tutkinnoissa.

Sotahistorian professori emeritus **Ohto Manninen** on tutustunut teosta tehdessään myös poikkeuksellisen runsaaseen alkuperäiseen, venäjänkieliseen arkistomateriaaliin.

978-952-850-598-3
KL 32.5

DOCENDO